

ТМ	Г. XXX	Бр. 1	Стр. 95 - 99	Ниш	јануар - март	2006.
----	--------	-------	--------------	-----	---------------	-------

Реч са промоције
Примљено: 11.12.2005.

Љубиша Митровић

ДОПРИНОС ТЕОРИЈСКОЈ ПРОБЛЕМАТИЗАЦИЈИ ФЕНОМЕНА ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ И НАУЧНОМ УТЕМЕЉЕЊУ СОЦИОЛОГИЈЕ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ*

Студија Зорана Видојевића под називом *"Куда води глобализација"* представља монографију која је рађена у оквиру истраживачког пројекта "Транзиција друштва и привреде Србије у процесу глобализације и регионализације – правци промена и апликативни модели", који реализује Институт друштвених наука у Београду, а финансира га Министарство науке и животне средине Републике Србије.

Зоран Видојевић је аутор са препознатљивом библиографијом радова у академској заједници социолога на простору не само Србије и бивше Југославије већ и шире. Протагониста је критичке теоријске оријентације у социологији. Нашој ужој и широј стручној јавности познат је по студијама, као што су: "Самоуправљање – дело радничке класе", "Драма једнопартијског социјализма" – радови објављени до 1990. године, а после тога: "Друштвени сукоби – од класних до ратних" (1993), "Транзиција, рестаурација и неототалитаризам" (1997). У анализи предмета истраживања у свим овим студијама аутор је афирмисао критички теоријско-методолошки приступ и оставио значајан белег у проблематизацији, анализи и социолошкој интерпретацији одређених феномена у нашој савремености. За разлику од функционалистичког и неопозитивистичког приступа у интерпретацији одређених појава З. Видојевић следећи метод дијалектичке методе и критичке теорије, све ове феномене (самоуправљање, друштвене сукобе и транзицију) разматра као противречне, истражујући њихову како манифестну тако и латентну социјалну функцију у савремености. Тиме је овај аутор дао значајан допринос социолошкој интерпретацији ових феномена. Но, свакако, да нова ауторова студија, која је предмет нашег представљања (*Куда води глобализација*) представља круну његове социолошке зрелости и анализе и капитални допринос савременој социологији.

Монографија *"Куда води глобализација"*, у својој структури поред *Увода* и *Завршних разматрања*, има следеће главе: I Шта је глобализација и у чему је њена епохалност; II Глобализација као доказ тријумфа и кризе јед-

* Слово на промоцији књиге Зорана Видојевића *Куда води глобализација?* (ИП "Филип Вишњић"/Институт друштвених наука, Београд, 2005), одржаној на Филозофском факултету, Ниш, 02. 12. 2005

ног типа цивилизације; III Моћ и границе глобализације; IV Глобализација, регионализација и фрагментација – могућност нових светских сукоба; V Глобализација демократије и демократизација глобализације; VI "Балканизација" и светско-историјски контекст; VII Либерални тоталитаризам; VIII Сила изнад права; IX Глобализација као битна компонента транзиције; X Транзиција и глобализација у Србији; XI Завршна разматрања: свет на судбоносној прекретници.

У уводном делу студије З. Видојевић с правом цитира Е. Гиденсову мисао: *Ово је задивљујуће и застрашујуће време*, додајући притом: *Савремена епоха јесте епоха глобализације*. У уводном делу студије аутор прецизира предметни оквир властитих истраживања, димензије и тежиште, циљеве и задатке својих истраживања – епохалног феномена глобализације.

У *првој глави* аутор настоји да пронађе одговор на питање: у чему је историјска епохалност глобализације? Полазећи од низа теоријских и емпиријских, лаичких и научних дефиниција глобализације: у распону да се ради о новој тоталној епохалној друштвеној појави, новом мегатренду, новом таласу модернизације, новој фази (информатичкој) развоја капитализма пост-модерне ере и др. Аутор настоји да се критички суочи са овом феноменом и да са становишта мултидисциплинарне и трансдисциплинарне анализе пружи одговор.

Аутор најпре чини покушај да дефинише појам глобализације. Он прави дистинкцију између нормативног и операционо-емпиријског појма глобализације. У вези с тим он истиче да се нормативни појам глобализације може одредити као *процес свестраног повезивања света и његовог успостављања као равноправне и плуралистичке заједнице слободних појединаца, народа и земаља који тај свет сачињавају, заједнице где ишчезавају тлачење, беда и насиље, а сви се људи у њој осећају као у својој кући*. Насупрот овом идеално-типском појму глобализације, аутор даје емпиријски препознатљив и оперативан појам који се, како он каже, може одредити *као процес и систем конфликтног повезивања света, чију садржину, облике, циљеве и учинке првенствено одређују планетаризација капитала, интереси, утицаји и сила најмоћнијих корпорација и земаља, пре свега САД* (стр. 15). И док нормативни појам глобализације аутор везује за теоријску мисао *алтернативне глобализације* као и за покрете који настоје да такву глобализацију учине новом стварношћу, у највећем делу своје студије аутор најчешће употребљава овај реални појам глобализације као противречног процеса у нашој савремености. Притом се Зоран Видојевић служи разним стилским варијантама у описивању и интерпретацији овог феномена, пишући о њему као о: *данас доминантном типу глобализације, глобализацији неолибералног капитализма, глобализација првенствено као вестернизација, глобализација каква превасходно јесте*, и сличне формулације.

У даљем разматрању аутор даје осврт на најкарактеристичније а често теоријски контроверзне теорије глобализације у савременој социолошкој политекономској литератури, у радовима Е. Гиденса, У. Бека, Р. Робертсона, Д. Хелда, С. Гила, Л. Склера и др. Овај део студије нам открива и илуструје да је аутор Зоран Видојевић своја разматрања феномена глобализације ослонио на обилну и најрелевантнију литературу из савремене социологије, економије, политикологије, културологије. Узгред да напоменем да је

у писању ове своје студије, како показује нотирана библиографија на крају књиге, овај аутор користио преко три стотине библиографских јединица домаће и претежно стране литаратуре на различитим језицима. Његова анализа је не само критичка већ и сериозна и суптилно изнијансирана. Он пажљиво анализира и селектира оно што је битно од небитног, полемички трагајући за суштином глобализације као доминантним мегатрендом на крају 20. столећа, указујући да се ради о многодимензијалној и противречној епохалној појави и процесу.

Полазећи од *тезе* да свака епоха модерног друштва има свој централни појам, у којем се сабира главни тренд развоја, структура моћи и доминантни идеолошки код, Зоран Видојевић истиче да је у садашњој епохи то појам глобализације.

Не спорећи значај бројних глава и целине студије Зорана Видојевића, овде ћемо учинити осврт на три главе (прву, другу, трећу и једанаесту), јер нам се чини да у њима кулминира ауторова способност за теоријску проблематизацију феномена глобализације и научна зрелост у оцени и закључивању о социјалној природи овог феномена и његовој епохалној светско-историјској улози у савремености.

У првој глави Зоран Видојевић излажући емпиријски различите димензије глобализације (економску, технолошку, политичку, војну, међународно-правну, културну, еколошку, информативну, спортску), следећи резултате истраживања немачког социолога Урлика Бека, између осталог, разматра и даје дистинкцију између појмова *глобализације*, *глобализма* и *глобалности* (глобалитета). Док је глобализација противречан објективно-историсјки процес, а глобалност структура настајућег постмодерног светског друштва, дотле је глобализам неолиберална идеологија доминације крупног капитала, и пројекат нових неједнакости.

У теоријском разматрању различитих дефиниција појма глобализације аутор даје лепезу различитих класификација овог феномена. Почев од становишта *П. Бурдијеа* да глобализација *није хомогенизација, већ продужењак моћи и утицаја малог броја доминантних нација... она је повратак на неку врсту радикалног капитализма*, преко *Гиденсове* дефиниције о глобализацији као *интезификацији друштвених односа на светском плану*, преко *Хелдове* класификације на *хиперглобалисте*, *скептике* и *трансформационисте*; затим *Склеровог* разликовања четири облика: 1) *светско системски модел*; 2) *модел глобалне културе*; 3) *модел глобалног друштва*; 4) *модел глобалног капитализма*; до класификације коју је дао *Шорте* на три теоријска гледишта која се односе на глобализацију: *неолиберално*, *реформистичко* и *радикално*.

Аутор сматра да постоје два неприхватљива приступа глобализацији: погрешно је апсолутизовање јединог теоријског приступа глобализацији, али је исто варљиво решење садржано у еклектичком приступу. Стога се он залаже за комбинацију различитих теоријских приступа уз симултану компарацију и имплементацију нормативног и емпиријског, социолошког и трансдисциплинарног приступа овој проблематици. Он то чини са доста успеха, следећи плуралистички теоријско-методолошки дискурс или оно што Ж. Рицер сматра захтевом за примену интегрисане парадигме у савременој социологији.

Полазећи од оваквог теоријско-методолошког приступа Зоран Видојевић разматра глобализацију као епохалну појаву, као противречан друштвени процес. Он о глобализацији пише као о мегатренду и фази посмодерног развоја капитализма, као доказу тријумфа и кризе једног типа цивилизације, кризе светске репродукције капитала, анализирајући однос глобализације и модернизације, глобализације и историског напретка, културе и глобализације, глобализације и идентитета, глобализације и вестернизације, глобализације и мекдоналдизације друштва. Овај аутор анализира невидљиве и видљиве субјекте глобализације (капитал као светски процес; мултинационалне, наднационалне и планетарне корпорације, најмоћније државе и најутицајније финансијске институције света). У овом контексту својих истраживања аутор разматра питање утицаја глобализације на систем расподела друштвене моћи, на промене у друштвеној структури светског друштва, на заостравање старих и нових облика структуралних неједнакости и зависности. Он анализира понашање различитих актера, стратегије развоја и деловања, неједнаке облике размене, регионалне и социјалне противречности које се испољавају у троделној слици света на релацији светски центар – светска полупериферија – периферија. Посебно разматра однос процеса глобализације и транзиције, позицију и улогу постсоцијалистичких друштава и механизме реколонијације савременог света. У фокусу његове анализе нису само структуре, класе и слојеви, већ и човек (облици његове дехуманизације у савремености, путеви и могућности његове еманципације) као и могућности заснивања и деловања нових стратегија и покрета са платформом алтернативне глобализације и еманципације човека и света.

Зоран Видојевић у својој студији није само дао критику савременог капитализма, већ је трагајући за одговором на питање *чему глобализација*, тражио и њен социјални и еманципаторски потенцијал и смисао. Уместо неолибералне идолатрије и фетишизације, гусарске мисије разобрученог крупног капитала у нашој савремености, аутор сматра да глобализација треба да има инструментални карактер и да се њени резултати морају вредновати и са становишта не само техничког прогреса и уске економске инструменталне рационалности већ и шире са становишта квалитета живота сваког људског бића, са становишта могућности остваривања права на живот људско достојанство сваког човека. Јер, како аутор каже, *смисао глобализације био би у томе да буде средство и пут помака на боље у материјалном и целокупном положају и животним изгледима свих људских бића што чини садржај вишег квалитета живота*. А глобализација ће стицати општељудски смисао, истиче Зоран Видојевић, *само ако технолошки раст и економска ефикасност буду сједињени с достојанством и равноправношћу свих људских бића, а економија профита буде подређена економији људских потреба, које се и саме оплемењују у аутономном развоју личности и амбијенту слободе*. (стр. 48).

У својој студији 3. Видојевић разматра границе и моћи глобализације, дубину и обим светских економских неједнакости и говори о односу технологије и будућности света, трагајући за алтернативном концептом глобализације у функцији еманципације човека и друштва. Његова разматрања и анализа омогућује нам да сагледамо сву изазовност али и противречност процеса глобализације. Он указује на јанусово лице глобализације, еманципаторску и поробљивачку. Он истиче дистинкцију између *асиметричног*

модела, антагоноистичке империјалне глобализације (која је у функцији крупног капитала и реколонијације света) и *алтернативног асоцијативног модела* – социјал-демократског модела глобализације (која је у функцији јачања друштвене моћи свих народа и грађана света).

Својом научном анализом и критиком З. Видојевић разобличује *мит о глобализацији*, неолибералну стратегију друштвеног развоја и хегемону улогу снага крупног капитала (новог светског поретка) у савремености.

Он, у исто време, анализира деловања снага отпора и алтерглобалистичких покрета, указујући да уз сву спорост – у свету ниче алијанса антисистемских покрета – покрет нове друштвене алтернативе – који је идејно олуралистички, али чији актери сматрају да је *могућ један нови свет: праведнији и слободнији од постојећег*. У овом контексту глобализације, З. Видојевић пропитује могућности алтернативне (демократске) глобализације, застивање и остваривање иновативног пројекта демократског екосоцијализма, хуманизације света и еманципације човека.

Глобализација тек полаже основе, нове оквири будуће цивилизације. Но, да ли ће она бити нова *глобална клетка* за човека и човечанство, па макар и у форми *еманципованог ропства*, или нови простор слободе, за израстање светске заједнице равноправних грађана и народа и развој слободних људи, то ће зависити од низа фактора. Између осталог, и од моралног и политичког улога нових друштвених покрета као актера друштвених промена и њиховог друштвеног ангажмана за алтернативну демократску глобализацију са људским ликом.

На крају, можемо рећи да студија *Куда води глобализација* З. Видојевића претставља значајан допринос не само теоријској проблематизацији епохалног феномена глобализације већ и допринос научном утемељењу социологије глобализације и глобологије у систему савремених друштвених наука. Овом студијом З. Видојевић још једном је демонстрирао најбоље одлике професионализма у нашој науци. Он наставља да следи најбољу традицију протагониста социолошке имагинације и критичке социологије у свету и у нас. Можемо слободно рећи да З. Видојевић, заједно са Мирославом Печујлићем настављају на најбољим траговима које је још зацртао покојни Зоран Видаковић као стваралачки неомарксиста у нашој науци.

Желим овом приликом да искрено честитам колеги Видојевићу на оствареним дOMETИМА његове студије, која се може рангирати међу најбољим не само у нашој већ и европској литератури. Уверен сам да ће она својим квалитетом наићи на интересовање код стручне и шире јавности и помоћи јој у научном разумевању сложених проблема савремености.

На крају, желим да се, као шеф катедре за Општу социологију и руководиоца последипломских студија, искрено захвалим колеги Зорану Видојевићу на професионалној сарадњи коју већ шеснаест година остварује са Филозофским факултетом у Нишу предавајући на смеру Социологија друштвеног развоја.